

Інформаційна і національна безпека

УДК 342.019 (477)(092)

ДМИТРЕНКО М.А., доктор політичних наук, професор,
академік Української Академії політичних наук.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5262-1210>.

**ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ
В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.1\(52\).324704](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.1(52).324704)

Анотація. На сучасний етап політичних процесів в Україні вирішальний вплив справляє війна з боку російської федерації. Характер та особливості ведення російсько-української війни свідчать, що її метою є зміна самоідентифікації населення і перетворення південно-східного регіону нашої держави на "сіру зону", яка залишить рф важелі свого впливу через постійну загрозу поширення нестабільності на всю Україну. Це війна не настільки за території, як за світогляд, думки і душі людей. І одним із інструментів руйнації українського суспільства стало застосування інформаційно-психологічних операцій (далі – ІПСО). Рф не обмежується проведенням інформаційних атак на українське населення. Через мережу російського мовлення за кордоном – потужну систему інформаційного впливу – вона проводить інформаційні операції для формування негативного іміджу нашої держави. Проте успіх будь-якої ІПСО залежить від відносин, які формуються між державою і громадянами, форм політичної взаємодії, що наявні в політичних процесах, та наскільки вони будуть ефективними для подолання назрілих соціальних проблем. А критерієм ефективності влади є рівень довіри й підтримки її дій народом або хоч би основною його частиною чи основними соціальними групами. Коли немає такої довіри – успіх ІПСО ворога буде забезпечений. Звичайно, це завдання не з легких, оскільки різні верстви населення, різні політичні сили мають різні та навіть протилежні інтереси, зіткнення яких може призвести в певних умовах до соціального вибуху. Щоб цього не сталося, влада зобов'язана навчитися регулювати відносини між соціальними групами та суспільством, а також між суспільством і органами влади. Доки влада не зможе завоювати довіру народу, вона буде джерелом напруженості в суспільстві, а суспільство не матиме імунітету від зовнішніх інформаційних впливів.

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційна політика, інформаційний вплив, інформаційно-психологічний вплив, інформаційно-психологічна операція, інформаційне протиборство.

Summary. At the present stage of the political processes of Ukraine, the war on the part of the russian federation is making a decisive influence. One of the most important tools for the destruction of Ukrainian society was the use of information and psychological operations (hereinafter – IPO) with a view to changing the identity of the population. The success of the IPO depends on the relations that are formed between the state and the citizens, the forms of political interaction used and how effective they will be in overcoming the urgent social problems. A criterion for the effectiveness of power is the level of trust and support of its actions by the people, or at least the main part of it or the main social groups. When there is no such trust, the success of the IPO will be ensured. It is clear that such confidence in political power structures in Ukraine still does not exist, since the authorities are not at all elemental in fulfilling their promises. More precisely, there is no mutual trust, and there is a lack of acceptance between the people and political elites. And this is one of the key issues of Ukrainian political reality. In addition, political power in Ukraine at all levels underestimates and may not

understand the need to create an optimally favorable social environment for its functioning in the current conditions. Of course, this task is not easy, since different segments of the population, different political forces have different and even opposing interests, whose collision may lead in certain conditions to a social explosion. And to prevent this, the authorities must learn how to regulate relations between social groups and society, as well as between society and government. Unless the authorities can gain the trust of the people, it will be a source of tension in society, and society will not have immunity from external information influences.

Keywords: *information policy, information security, information influence, information and psychological influence, information and psychological operation, information confrontation.*

Постановка проблеми. Росія намагалась раніше і прагне донині нав'язати та поширити свої ідеї, ідеологію та менталітет як на українській, так і на світовій арені. В Україні нині йде війна за політичну свідомість українців, яка живиться конфліктами ідентичностей, а також культурних цінностей української та російської націй. З огляду на це особливої актуальності набувають проблеми осмислення інформаційної безпеки, аналізу й оцінки інформаційного протистояння та практичного впровадження ефективних інформаційно-політичних заходів для доведення до світової спільноти правди про агресивну сутність політики РФ, розвінчання міфів “руського миру”, а також захисту населення від інформаційно-психологічних впливів та маніпуляцій.

Результати аналізу останніх публікацій. Інтерес до проблеми сучасних інформаційних війн, методів, форм та засобів їх ведення проявляє багато українських вчених і дослідників. Цими проблемами переймаються, зокрема: В. Андрущенко, О. Бабкіна, В. Бебик, К. Ващенко, О. Власюк, В. Горбатенко, О. Литвиненко, Г. Почепцов, Л. Смола та багато інших. З іноземних дослідників можна виділити, таких вчених, як: Е. Аронсон, К. Боулдінг, Д. Белл, Х. Веріан, А. Зобнин, М. Кастельс, К. Малапарте, І. Масуда, О. Тоффлер, Ю. Хабермас тощо, які досліджували концепції інформаційної війни, інформаційне суспільство в соціальному вимірі, а також політичні процеси інформаційного суспільства.

Метою статті є визначення підходів до проведення інформаційно-психологічних впливів у частині інформаційно-психологічних операцій та осмислення проблем інформаційної політики держави для вироблення пропозицій щодо підвищення ефективності проведення спеціальних заходів впливу в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. Після здобуття Україною незалежності українське суспільство активно піддавалося інформаційним атакам РФ, які згодом переросли у збройний конфлікт, а потім у повномасштабну війну, що супроводжується потужною складовою інформаційно-психологічного забезпечення. Передумови війни були закладені ще задовго до того, як українська влада та суспільство усвідомили пов'язані із цим загрози. Наприклад, упродовж 2000-х років росія активно вербувала співробітників українських силових відомств, що відіграло важливу роль у безперешкодній анексії Криму, дестабілізації ситуації та вторгненні на Донбас у 2013 – 2014 роках. Зрозуміло, що цілеспрямований російський інформаційний вплив розхитував українське суспільство. Проте в Україні до початку російської агресії не було сформовано належного опору такому інформаційному засиллю, ігнорувалися проблеми захисту населення від інформаційно-психологічних деструкцій. Крім того, за роки незалежності так і не сформувалися та не були задіяні превентивні заходи щодо убезпечення інформаційного простору від негативних російських впливів, особливо в таких уразливих регіонах, як Крим і Донбас.

Щоб протистояти активному та успішному використанню росією інформаційно-психологічних операцій (далі – ІПСО), спрямованих на інспірування мовних, міжконфесійних, міжетнічних, соціальних конфліктів, маніпулювання політичною

свідомістю тощо, кінцевою метою яких є зміна національної самосвідомості населення, держава повинна була виробити відповідні механізми для формування політичного імунітету від агресивних інформаційно-психологічних атак, будь-то рф чи якась інша країна.

ІПСО – це спеціальна інформаційна операція впливу в інформаційній війні, яка включає в себе політичні, військові, економічні, дипломатичні, інформаційні заходи впливу, спрямовані на конкретну особу, групи людей або суспільство в цілому з метою формування громадської думки в потрібному руслі шляхом впровадження в їхню свідомість певних соціальних установок і стереотипів поведінки та передбачає використання складної сукупності узгоджених, скоординованих і взаємопов'язаних форм, методів і прийомів психологічного впливу.

Щодо місця спеціальних інформаційних операцій у загальному контексті інформаційних воєн Л. Джонсон [1] стверджував, що суттю будь-якої інформаційної війни є реалізація інформаційного впливу.

У польовому статуті ЗС США FM 33-1 наведено таке визначення спеціальних інформаційних операцій (далі – СІО): “У широкому розумінні – це сплановане використання засобів, форм і методів поширення інформації для певного впливу на настанови та поведінку людини. У вузькому розумінні вони використовуються збройними силами для деморалізації та дезорієнтації супротивника”. Основна мета спеціальних психологічних операцій полягає в забезпеченні змін поведінки союзників і супротивників США у сприятливому для країни напрямі” [2].

Інформаційна війна передувє бойовим діям і завжди починається задовго до їх початку. І триває ще певний час після їх завершення. Вона ведеться зазвичай проти цивільного населення, яке не може надати адекватної відповіді. У цьому сенсі консолідація масової свідомості особливо важлива, адже утвердження української державності, зрештою, визначається її сприйняттям не лише як суспільно-політичної, а й індивідуально-групової цінності, життєвої цінності людського загалу.

Звичайно, розв'язання вказаної проблеми з її універсалізмом і різноманітністю чинників потребує комплексного підходу. Це, передусім, передбачає переосмислення соціально-політичних, економічних, психологічних та духовних процесів у суспільстві. Серед напрямів розвитку державності, які можуть сприяти соціальній стабілізації, слід насамперед виокремити формування громадянського, правового, демократичного суспільства з його соціальними інститутами, нормами та цінностями.

Основними проблемами тут є неузгоджене та неефективне законодавство в галузі інформаційної політики. Тому увага має бути зосереджена на формуванні та розвитку єдиного інформаційно-культурного простору держави, вдосконаленні та розвитку системи інформаційного законодавства і механізмів його реалізації; забезпеченні сприятливого соціально-політичного клімату, стійкого до впливів на суспільну свідомість.

Уроки війни показують, що питання інформаційно-психологічних впливів наразі набувають особливої актуальності, оскільки на сьогодні реальну владу має той, хто формує інформаційні потоки та керує ними. Як говорив свого часу видатний український вчений В. Вернадський, “події, які відбуваються в глухому куточку будь-якого континенту чи океану, відображаються та мають наслідки – великі і малі – в ряді інших місць, всюди на поверхні землі”. Його пророчі слова, які стосувалися розв'язання Другої світової війни: “...ми стоїмо перед готовими до взаємного знищення численними державними організаціями” [3] – нині набувають особливого змісту.

За час війни рф проти України в дослідженнях учених і фахівців, пов'язаних з проблематикою інформаційної війни та інформаційної безпеки, дедалі більшу зацікавленість викликає наукова сфера інформаційно-психологічної безпеки. Ця війна – війна нового типу, об'єктом якої є свідомість людей. Вона базується на можливості управління і маніпулювання суспільною свідомістю, підкорення волі людини. І це найчастіше відбувається не усвідомлено для тих, хто піддається інформаційно-психологічній дії.

Щоб протистояти маніпулятивним впливам, слід розуміти природу і технології влади інформації над людьми, безконтрольність якої може призвести не тільки до масового знищення окремих народів, але й до загибелі сучасної цивілізації в цілому. А для відсічі інформаційної агресії необхідне, передусім, розуміння сутності подій, що відбуваються [4].

Саме новий поділ зон впливу на геополітичній карті світу приніс із собою нову хвилю інформаційно-психологічних операцій та став особливо важливим як для захисту інформаційної сфери України, так і здійснення позитивного впливу на аудиторію зарубіжних країн для просування інтересів України за межами держави.

Отже, стратегічна лінія інформаційно-психологічних впливів – поляризація суспільства, яка стосовно України реалізується рф, зокрема, через програму захисту співвітчизників (російськомовного населення) за кордоном від так званих посягань ворожої етнонаціональної влади. Постає питання, чому політика рф із захисту співвітчизників за кордоном знайшла підтримку на Донбасі, а інші регіони вчинили спротив. Певні пояснення цього пов'язані із питомою вагою осіб, які визнають себе етнічними росіянами, у складі населення різних регіонів України. Там, де чисельність населення, що визнають себе етнічними росіянами перевищувала третину населення (понад 30 %) Донбас, вуличні акції переросли в збройне протистояння. У Харкові, Одесі та Запорізькій області, де частка громадян України російської національності становила понад 20 %, відбулися окремі сутички із застосування зброї, у Дніпропетровську (17 %) – лише мирні мітинги, а на жителів Миколаєва (14 %) інформаційно-психологічні операції рф практично не вплинули. Тому російські експертні групи не відкидали можливості створення у східних та південних регіонах нашої держави, де проживало близько 70 % всіх етнічних росіян України, проросійських громадсько-політичних об'єднань, які могли б ефективно протистояти “антиросійському курсу” керівництва України [5].

Усі ці обставини визначили логіку проекту “Новоросія”, який мав виправдати анексію рф півдня та сходу України. Цей ідейний концепт путін репрезентував ще 17 квітня 2014 року. Основним лейтмотивом цього проекту була теза про те, що території Харківської, Луганської, Донецької, Херсонської, Миколаївської та Одеської областей у часи російської імперії не входили до складу України.

У цьому полягала ідея путіна щодо відновлення “історичної справедливості” шляхом утворення “сучасної держави Новоросія”. На початку впровадження цього проекту було проведено спеціальну інформаційну операцію з акціями інформаційно-психологічного впливу: мітинги, демонстрації, прийняття резолюцій з приєднання до рф, псевдо референдуми на підтвердження незалежності тощо. Ці акції досягли своєї мети лише на Донбасі, решта ж російськомовних регіонів не піддалася на провокації. Тому був привід перейти до воєнної фази конфлікту хоча б на Донбасі, залучивши до участі в бойових діях українських громадян.

Водночас важливу роль під час прийняття рішення, ймовірно, відігравали й суто внутрішні фактори. Нинішній російській політичній “еліті” небезпечно мати на своїх кордонах економічно успішні демократії європейського зразка. Адже потенційно

приклад успішної України, Грузії чи Молдови спонукав би громадян рф замислитися над тим, а чи так усе добре в самій росії. Політичний хаос у ближньому та, за можливості, і в далекому зарубіжжі, війни, економічний занепад і постійні майдани – це ті “страшилки”, які дають змогу тримати росіян у покорі. Саме за рахунок масованої щоденної пропаганди в російському суспільстві домінує образ України як “недодержави” і Заходу – як ворога росії.

Анексія Криму та її безкровність, підвищення пенсій і зарплат населенню півострова в бюджетній сфері, агресивна пропаганда обумовили масові очікування безболісного переходу Донбасу під протекторат рф (шляхом чи то безпосереднього входження до складу федерації, чи то створення “незалежних” республік на зразок Абхазії та Південної Осетії. Саме такого розвитку подій очікувала частина жителів Донбасу, яка повірила в пропаганду. Навряд чи населення вдалося б до озброєних дій без активної підтримки росії, проте воно і не надто демонструвало свою підтримку центральній владі, зокрема, її зусиллям щодо стабілізації обстановки. Не дочекавшись омріяного, рф розпочала повномасштабну війну проти України і загрожує її незалежності. При цьому застосовує широкий арсенал політичних, воєнних, економічних, інформаційних, культурних та інших засобів, притаманних війнам нового типу [6].

Ця війна поєднує військові, інформаційні, терористичні та інші агресивні дії, скоординовані з єдиного центру, і включає 3 стадії:

- розхитування ситуації, і через кризу інспірування внутрішньодержавного конфлікту в Україні;

- деградація, розорення і розпад країни з перетворенням її на так звану “недієздатну” державу;

- зміна політичної влади на цілком підконтрольну агресору [7].

Отже, Українська держава зіткнулася з використанням проти неї роками вибудованої в росії пропагандистської системи. Зокрема це дії спрямовані на ініціювання розбрату в українському суспільстві та знищення української політичної нації, підтримка сепаратизму, штучне посилення реальних і вигаданих внутрішніх суперечностей, створення атмосфери громадянської недовіри до дій і намірів влади, провокування актів громадянської непокори, формування у громадян України та міжнародної спільноти викривленого бачення подій в Українській державі, спроби перекручення української історії та маніпулювання історичними фактами [6].

Свого часу *рф створила систему інформаційно-психологічного забезпечення* як складову системи своєї національної безпеки, що дає їй змогу організувати скоординовану діяльність міністерств (відомств), підприємств, організацій, військових частин, органів державного і військового управління, суспільних об’єднань, політичних партій і громадян щодо забезпечення безпеки інформаційно-психологічного середовища свого суспільства.

Керівництво системою покладено на заступника голови адміністрації рф сергія киріска, давнього приятеля путіна.

Нині перед ним стоять 4 головних завдання:

- дискредитація військово-політичного керівництва України,
- розкол еліт,
- зневіра в лавах ЗСУ,
- дезорієнтація населення України [8]

А взагалі *об’єктами системи інформаційно-психологічного забезпечення* є:

- інформаційно-психологічне середовище українського суспільства, яке є частиною інформаційного середовища світової спільноти;

- інформаційні ресурси (духовні, культурні, історичні, національні цінності, традиції тощо);
- система формування суспільної свідомості (світогляд, політичні погляди, духовні цінності);
- система формування громадської думки;
- система ухвалення політичних рішень;
- психіка і поведінка людини [9].

Подібні *системи здійснення спеціальних інформаційних операцій* (інформаційно-психологічного забезпечення) існують не тільки в рф і США, але у багатьох інших країнах, зокрема в Індії, Великобританії, Німеччині, Ізраїлі та інших розвинутих країнах.

Наразі стратегічними цілями росії у війні з Україною є блокування європейського та євроатлантичного курсу Києва, повернення до сфери впливу росії і, врешті-решт, дезінтеграція української державності. Стосовно ЄС кремль намагається розхитати єдність Європейського співтовариства, дискредитувати його базові цінності, посилити вплив і контроль рф над процесами в Європі, встановити новий устрій і порядок у Європі за російським сценарієм.

Слід зазначити, що характерними особливостями війни є:

- застосування різних форм і методів бойових дій, особливо нетрадиційних;
- поєднання воєнних дій, які відповідають правилам воєнної науки, з партизанськими і терористичними діями;
- широке використання кримінальних (іррегулярних) формувань;
- вибірковість об'єктів ураження;
- зростання ролі дистанційних боїв, під час яких застосовуються високоточні засоби радіокерування;
- завдання точних ударів по стратегічних об'єктах;
- поєднання потужного вогневого ураження та політично-дипломатичного, інформаційно-психологічного й економічного впливу [10].

Ефективність російських ІПСО базується на потужних інформаційних ресурсах і можливостях значною мірою впливати на свідомість громадян європейських держав, особливо на оцінку ними подій в Україні та навколо неї. Некоректний інформаційний супровід впливає не лише на суспільну думку, й на позицію політичних сил, які приймають важливі державні рішення, зокрема ті, які прямо чи опосередковано стосуються України.

Інформаційно-психологічні операції та інформаційно-психологічні впливи щодо України також проводяться за подібними сценаріями та спрямовані як на формування позитивного ставлення до країни-агресора взагалі, так і на конкретних осіб, здатних лобіювати її інтереси: створення відповідного “кола друзів” за кордоном, здатних приймати рішення на користь суб'єкта впливу. Таким чином, незважаючи на дещо різні трактування поняття ІПВ, усі дослідники вказують на ведення прихованої цілеспрямованої інформаційної агресії з метою управління цільовими аудиторіями.

Тому головні загрози та виклики, пов'язані з ІПВ щодо України, безпосередньо стосуються сфери її національної безпеки, зокрема інформаційної складової, що потребує модернізації існуючої системи протидії зовнішнім впливам. Важливість нових підходів до вжиття заходів щодо протидії деструктивним зовнішнім впливам і забезпечення національної та інформаційної безпеки добре розуміло і керівництво держави.

Так, у Доктрині інформаційної безпеки України, прийнятій 25 лютого 2017 року в цьому контексті зазначається про “перенесення ваги у воєнних конфліктах на зміщення

акцентів комплексного використання воєнних і невоєнних інструментів (економічних, політичних, інформаційно-психологічних тощо), що принципово змінює характер збройної боротьби”. Увага акцентується на тому, що ці асиметричні та комплексні інструменти ведення воєнних конфліктів потребують нового “визначення інноваційних підходів до формування системи захисту та розвитку інформаційного простору в умовах глобалізації та вільного обігу інформації” [11].

Наразі зростання загроз національній безпеці, збільшення кількості та інтенсивності заходів, спрямованих на посилення інформаційних атак висувують принципово нові вимоги до організації системної роботи суб’єктів національної безпеки у сфері інформаційної безпеки щодо протидії інформаційно-психологічним впливам, націленим на зниження довіри між населенням і владою або дискредитації керівництва країни. Прикладом цього може слугувати, так званий розкол між Президентом В. Зеленським і Головнокомандувачем В. Залужним, що місяцями розкручувався у кремлі [8].

Причинами зниження довіри до держави з боку інших учасників міжнародних відносин є:

- недостатньо чітка побудова національної стратегії забезпечення інформаційно-психологічної безпеки;
- застарілі підходи до реалізації державної інформаційної політики та недостатня оцінка можливостей нових медіа в інтересах національної безпеки;
- брак фахівців у державному секторі, здатних ефективно працювати в новій візуальній системі, й оперативно протидіяти зовнішнім інформаційним атакам в інформаційному просторі.

Однією з причин цього може бути те, що в нашій державі на інституційному рівні забезпеченням окремих напрямів інформаційної безпеки опікувалася й опікується донині низка органів державної влади, зокрема Міністерство культури та стратегічних комунікацій, Українське національне інформаційне агентство Укрінформ, Центр протидії дезінформації РНБО України, Національна рада України та Державний комітет з питань телебачення й радіомовлення, Національна комісія державного регулювання у сфері зв’язку та інформатизації, МЗС України, МВС України, СБ України, Державна служба спеціального зв’язку та захисту інформації, МО України, СЗР України тощо. Проте всі вони виявилися неготовими з об’єктивних і суб’єктивних причин до протидії сучасним викликам і загрозам.

Був правда Указ Президента України № 449/2014 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 року “Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України” [12] для виконання якого практично нічого конкретно не було зроблено.

Проблема в тому, що жоден із державних органів, які беруть участь у забезпеченні інформаційної безпеки України, не відповідає за незадовільний стан протидії інформаційній агресії через відсутність суб’єкта юридичної координації зусиль забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері. Кожен виконує виключно свою функцію, не знаючи, що роблять інші відомства в цій сфері.

У Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 26 травня 2015 р., пріоритетами забезпечення інформаційної безпеки було визначено, зокрема: протидію інформаційним операціям проти України, маніпуляціям суспільною свідомістю і поширенню спотвореної інформації, захист національних цінностей та зміцнення єдності українського суспільства; створення і розвиток інститутів, що відповідають за інформаційно-психологічну безпеку, з урахуванням практики країн-

членів НАТО тощо, а також розробку і реалізацію *скоординованої інформаційної політики органів державної влади* [13] чого, на жаль, не зроблено донині.

Хоча треба зауважити, що перед початком повномасштабного вторгнення 28 грудня 2021 року була затверджена Указом Президента України № 685/2021 “Стратегія інформаційної безпеки”, де були визначені стратегічні цілі та суб’єкти забезпечення інформаційної безпеки держави. До стратегічних цілей віднесено: 1 – протидія дезінформації та інформаційним операціям, 2 – забезпечення розвитку української культури та утвердження української громадянської ідентичності, 3 – підвищення рівня медіакультури та медіаграмотності суспільства, 4 – забезпечення дотримання прав особи на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, 5 – інформаційна реінтеграція громадян України, які проживають на ТОТ до загальноукраїнського інформаційного простору, 6 – створення ефективної системи стратегічних комунікацій, 7 – розвиток інформаційного суспільства.

Суб’єктами забезпечення інформаційної безпеки держави визначені:

– РНБО України, який здійснює координацію діяльності органів виконавчої влади щодо забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері з використанням спроможностей Центру протидії дезінформації (ЦПД)? Не зрозуміло тільки яким чином ЦПД може координувати цілком таємні спеціальні інформаційні операції МОУ, СБУ, СЗРУ тощо;

– Кабінет Міністрів України забезпечує формування та реалізацію державної політики в інформаційній сфері, зокрема затверджує плани заходів з реалізації Стратегії, разом з МЗС сприяє формуванню позитивного іміджу України в інформаційних ресурсах іноземних держав. Але ж у цьому спектрі активно працюють СЗРУ, ГУР МО, СБУ і мало ймовірно, що вони будуть розкривати свої цілком таємні чи особливої важливості плани спеціальних заходів навіть перед Кабміном;

– Служба безпеки України здійснює спеціальними методами і способами протидію проведенню проти України спеціальних інформаційних операцій;

– Розвідувальні органи України мають здійснювати виявлення та протидію зовнішнім інформаційним загрозам у сфері безпеки та оборони України;

– Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення бере участь у забезпеченні захисту українського інформаційного простору від пропагандистської аудіовізуальної продукції... [14]

Як бачимо Стратегія визначає суб’єктам забезпечення інформаційної безпеки в основному близькі завдання. Проте не визначено яким чином можна об’єднати зусилля всіх суб’єктів в проведенні скоординованої довгострокової спеціальної інформаційної операції. Це, зрозуміло, ускладнює проведення спеціальних заходів впливу упереджувальної дії і своєчасної активної протидії акціям інформаційного впливу іноземних держав з метою нейтралізації їхніх негативних наслідків для України.

Тому, мабуть не випадково США та Польща з метою підтримки України проти агресії росії в інформаційному просторі ініціювали запуск Групи з українських комунікацій, відкривши у Варшаві 10 червня 2024 року центр протидії російській дезінформації. Офіційна назва нового підрозділу союзників по НАТО має назву Бюро Групи з українських комунікацій. Група, що складається з представників 12 країн у тому числі: Канади, Франції, Німеччини, Фінляндії, Італії й України розпочала роботу з 11 червня. Завданням цього спецпідрозділу є виявлення та викриття російських дезінформаційних кампаній, спрямованих на ослаблення глобальної підтримки України [15]. Однак наразі конкретні результати діяльності Групи поки не озвучувалися.

У цьому контексті заслуговує уваги рішення Європарламенту щодо створення до кінця січня 2025 року спеціального комітету з питань “Європейського щита демократії” з метою протидії інформаційним втручанням та протидії дезінформації. Обов’язками комітету є:

- оцінка чинного законодавства на предмет виявлення можливих прогалин та дублювань, які можуть бути використані для втручання у демократичні процеси;
- налагодження співпраці між органами ЄС та національними органами влади;
- сприяння демократичній стійкості через моніторинг ситуації, медіа та інформаційну грамотність;
- вивчення: втручання впливу в демократичні процеси з використанням онлайн-платформ; гібридних загроз та інформаційних атак; контенту створеного штучним інтелектом. Також для посилення протидії інформаційним впливам Європарламент перетворив підкомітет з питань безпеки і оборони в повноцінний комітет [16].

В Україні наразі ще не сформовано дієвої **системи здійснення спеціальних інформаційних операцій**. Проте навіть за умов успішної протидії всім інформаційним загрозам, нашу державу, якщо вона не знайде можливостей проводити наступальні скоординовані акції інформаційного впливу в таборі супротивника (чого також не передбачено в Стратегії інформаційної безпеки), і надалі сприйматимуть як постійну державу – жертву інформаційних атак. У цьому контексті постає нагальна потреба у створенні й організації єдиної державної системи інформаційного протиборства для розроблення та узгодження міжвідомчих складових (окремих акцій) в єдиному задумі скоординованої інформаційної операції держави. Для координації та узгодженості дій державних органів, відомств та інших суб’єктів системи інформаційного протиборства, чіткого визначення їхніх конкретних завдань доцільно створити координаційний центр інформаційної політики, підпорядкований безпосередньо помічнику президента з національної безпеки чи заступнику голови Офісу Президента, який мав би **відповідні повноваження приймати управлінські рішення з питань протиборства в інформаційній сфері та ніс персональну відповідальність за їх наслідки**. Також надати йому право залучати до участі в розробці загальнодержавних інформаційних операцій відповідні міністерства й відомства, а також аналітичні центри, центри стратегічних комунікацій, зв’язків з громадськістю, ЗМІ як державної, так приватної власності тощо. Адже саме відсутність дієвої координації, децентралізація управління і відомчисть, що характеризувало просування національних інтересів і державної політики України за кордоном у “довоєнні” часи, призвели до поразок держави на інформаційному фронті.

Свого часу виклики і загрози в інформаційній сфері спонукали провідні країни до розробки програм захисту інформаційної інфраструктури і підготовки до дій у відповідь. Найбільш активно тут діють США, де ведеться розробка ефективної стратегії і тактики застосування інформаційної зброї, а інформаційно-аналітичні центри працюють над виробленням сценаріїв розвитку майбутніх подій, моделюванням геополітичних процесів, моніторингом і збиранням максимально повних даних стосовно держав, які потенційно можуть загрожувати США. Слід зазначити, що у Стратегії національної безпеки США питання інформаційної безпеки (захисту особового складу і населення від інформаційно-психологічного впливу) займають друге місце після проблеми кваліфікованих кадрів, випереджаючи такі напрями, як космос, протиракетна оборона, присутність за кордоном. Військово-політичне керівництво США вже давно оцінює інформацію як стратегічний ресурс і постійно збільшує асигнування на розвиток та вдосконалення інформаційних технологій. Загалом придбання інформаційних

технологій за рівнем фінансування вже давно вийшло на перше місце серед усіх програм озброєнь [17].

Нині у США діють системи здійснення спеціальних психологічних операцій у межах як ЦРУ, так і Міністерства оборони (Об'єднане командування спеціальних операцій). Створено чітку систему підготовки кадрів для ведення інформаційно-психологічної війни, проходження військової служби офіцерським складом, діють системи перепідготовки та підвищення їх кваліфікації, заохочується навчання офіцерів у магістратурі (докторантурі) [18].

Висновки.

Виявлення й аналіз загроз інформаційній безпеці України, вироблення та вживання заходів, необхідних для адекватної відповіді на них, повинні розглядатися як найважливіші пріоритети національної безпеки. Ефективно протистояти інформаційним загрозам у сучасних умовах може лише добре організована державна система забезпечення інформаційної безпеки, що повинна здійснюватися за повної взаємодії всіх державних органів, недержавних структур і громадян.

Для розв'язання цієї проблеми вважається доцільним вжити таких заходів:

- повинна бути створена ефективна **багаторівнева державна система забезпечення інформаційної безпеки**, у якій будуть діяти єдині правові норми і механізми захисту інформаційних ресурсів, інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури й інформаційних прав громадян, здійснюватися ефективна координація діяльності органів державної влади й управління;

- варто на законодавчому рівні **розробити механізм узгодження діяльності органів державної і місцевої влади в галузі забезпечення інформаційної безпеки**, для чого доцільно було б скористатися досвідом Європарламенту;

- бажано активізувати діяльність з питань формування державної політики в галузі забезпечення інформаційної безпеки регіонів, створення необхідних для реалізації цієї політики організаційних структур і нормативно-правової бази.

Також Україна повинна долучатись і брати активну участь у розробці і прийнятті міжнародних рішень, спрямованих на розвиток системи міжнародної взаємодії органів державної влади, що здійснюють діяльність у сфері інформаційної безпеки, зокрема в роботі Бюро Групи з українських комунікацій у Варшаві.

Використана література

1. Johnson L. S. A Major Intelligence Challenge. Toward a Functional Model of Information Warfare. URL: <http://www.odci.gov/csi/studies/97unclas/warfare.html>
2. U.S. Army Special Operations Command URL: <http://users.aol.com/armysof1/PSYOPS.html>
3. Картунов О.В., Маруховський О.О. Інформаційне суспільство: аналіз політичних аспектів зарубіжних концепцій: монографія ; за заг. ред. О.В. Картунова. Київ: Ун-т економіки та права “КРОК”, 2012. 343 с.
4. Богданова І. Екологія інформації при переході до інформаційного суспільства (рос.). URL: http://www.nbuv.gov.ua/ellib/crimea/conf_2007/text/bogdanova_i.pdf
5. Дмитренко М. Формування політичної культури суспільства в трансформаційний період: монографія. Київ, 2006. 192с.
6. Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки: аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України. Київ: НІСД, 2014. 148 с.
7. Парубій А. Війна росії проти України і світу. URL: www.pravda.com.ua/articles
8. Конфлікт Зеленського і Залужного: хто за цим стоїть. URL: <https://tsn.ua/exclusive/stnsacia-pro-zelenskogo-i-zaluzhnogo-hto-i-yak-vodiv-ukrayinciv-ta-svit-za-nosa>

9. Панарин І.Н. Інформаційно-психологічне забезпечення безпеки росії: автореф. дис. ...д-ра. політичних наук (рос.); м., 1997. 20 с.
10. Пашковский П. Пострадянський простір у сучасних російських міжнародно-політичних концепціях: вибр. матеріали X Міжнар. наук. конф. “Лазаревські читання” (рос.); севастополь, 2013. Вып. XIII (IV). С. 17-24.
11. Про Доктрину інформаційної безпеки України: Указ Президента України від 25.02.17 р. № 47/2017. URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=689&page=1>
12. Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України: Указ Президента України від 28.04.14 р. № 449/2014. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/17588.html>.
13. Про стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 26.05.15 р. № 287/2015. URL: <https://www.president.gov.ua/documtnts/2872015-19070>
14. Про стратегію інформаційної безпеки України: Указ Президента України від 28.12.21 р. № 685/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documtnts/6852021-41069>
15. США та Польща запустили Групу з українських комунікацій для протидії дезінформації рф. – (Радіо Свобода, 11 червня 2024 р.). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ntws-ssha-ta-holsha-grupa-z-ukrajinskyh-komunikacij/32987087html>
16. Європарламент створив спецкомітет для протидії дезінформації. URL: https://internetua.com/yevroparlament-stvoriv-speckomit-et-dlya-protydyi-dezinformaciyi?utm_source=ukrnet_news
17. Дмитренко М. Спеціальні інформаційні впливи: зб. наук. пр. Ін-ту Служби зовнішньої розвідки України. Київ, 2014. Вип. 8. С. 156-167.
18. Дмитренко М. Спеціальні заходи впливу як механізм протистояння зовнішньополітичним впливам в інформаційних війнах: зб. наук. пр. Ін-ту Служби зовнішньої розвідки України. Київ, 2016. Вип. 12. С. 21-37.

~~~~~ \* \* \* ~~~~~